

ÖKOLÓGIAI ÁLLATTENYÉSZTÉS

BUDAY-SÁNTHA ATTILA

ÖSSZEFOGLALÁS

Az ökológiai állattenyésztés a modern mezőgazdaság meghatározó termelési ágává vált. Ez nem csak a támogatottság és a kedvezmények eredménye, hanem a fogyasztók tényleges igényeit is kielégíti. Jelentősége napjainkban inkább dinamikus fejlődésben van, mint az ökotermékek szerepében és fontosságában, az élelmiszertermelésben és fogyasztásban. Várhatóan soha nem fog a termelés vezető ágazatává válni, noha a közeljövőben elérhet egy 5–10%-os termelési és piaci részesedést. Az állattenyésztés szerves része az ökológiai mezőgazdasági termelésnek. Ez összefüggésben van a magyar hagyományokkal, ellentétben Nyugat-Európával, ami sokkal inkább hatékonyság- és piacorientált. A hazai ökológiai állattenyésztés fejlődése — hasonlóan az ágazat egészéhez — elmarad nyugat-európai versenytársaihoz képest technológiai színvonalban, termelési eredményekben és a termelés szervezettségében, éppen ezért sem a termelés mérete, sem a külpiaci szerepe nem jelentős.

SUMMARY

Buday-Sántha, A.: ORGANIC STOCK FARMING

Organic farming has become an accepted approach of modern agriculture. It is not only due to its preferential supports in economic policy but also to the fact that it satisfies actual consumer needs. Today its significance lies in its growth dynamics rather than in the role and importance organic products have in food production and consumption. Expectedly, it will never become the leading mode of production, but it in mid-terms may reach a 5–10% share in the production and in the market. Stock farming is an integral part of organic farming. It is strongly related to tradition in Hungary, in contrary to Western Europe where it is much more efficiency and market oriented. The development of Hungarian organic stock farming — similarly to the whole animal husbandry branch — is constrained by its lag from the Western European counterparts in terms of technology niveau, production indicators, not any more than its level of organization, therefore neither the size of production nor its external market role is important.

Az ökológiai gazdálkodás jellemzői

Az ökotermelés 80 éves története során egy marginális termelési irányzattól, az elmúlt 2–2,5 évtizedben nagyon gyors fejlődéssel vált a modern agrártermelés egyik meghatározó termelési modelljévé. Az ökotermelés gyors fejlődését a lakosságnak a garantáltan „egészséges” élelmiszerek iránti fokozott igénye, illetve az agrárpolitika növekvő támogatása tette lehetővé. A '60-as, '70-es évek növényvédő szer és vegyi anyag botrányai miatt, a fogyasztók bizalma megrendült az élelmiszerekben, és még magasabb árakért is, biztonságosabb élelmiszerek vásárlására törekedtek. Ezt segítette elő 1972-ben az ökogazdálkodók világszövetségének, az IFOAM-nak a megalapítása. A '80-as években vált világossá az Európai Közösségben és az USA-ban is, hogy a túltermelési válsággal küzdő mezőgazdaság, az ökotermeléssel új piaci lehetőségekhez jut és ezzel egyidejűleg a kisebb hozamokkal a jelentős támogatást igénylő túltermelés, a kemikáliák felhasználásának mérséklésével pedig a környezeti károk, az agrártermelés környezeti kockázata is mérsékelhető. Így vált az ökotermelés egy megtűrt termelési irányzattól kifejezetten támogatott megoldássá. Ennek azonban feltétele volt, hogy az erősen szektásodó, egymással is versenyző és az eltérő szemléletek miatt élelmiszerbiztonsági garanciát nem jelentő ökotermelési irányzatokat egységesen szabályozzák. Ennél szigorúbb termelési feltételeket ezek ugyan alkalmazhatnak, de ennél engedékenyebb szabályokat nem. Erre az USA-ban 1990-ben, az Európai Közösségben pedig 1991-ben került sor. A két szabályozási megoldás a lényegét tekintve nagyon hasonló és ez lehetővé teszi az ökotermékek nemzetközi kereskedelmét.

Ha az ökotermelést definiálni akarjuk, akkor azt egy olyan speciális minőség előállítására törekvő, a humán- és állategészségügyi, állatjóléti, környezetvédelmi követelményeket kiemelten kezelő mezőgazdasági termelési módnak tekinthetjük, amely alapvetően természetes anyagokra és természeti folyamatokra támaszkodva állítja elő termékeit mindazok részére, akik a kemikáliák felhasználásának elutasítása következtében megnövekvő fajlagos termelési költségek (kisebb hozam, több kézimunkaerő) és a nagyobb termelési kockázatok miatt megnövekedett árakat megfizetni tudják és hajlandóak. Mivel ökotermelés esetén, a kemizálás kizárásával, a termelő részben lemond a termelés növelésének a lehetőségéről és küllemi szempontból kevésbé homogén, piacképes a termék, a fogyasztó élelmiszer kockázatát a termelő vállalja át és ezt csak a legalább 30–50%-kal magasabb termékár ellensúlyozza. A magasabb ár pedig óhatatlanul korlátozza a fogyasztást és az ökotermelés ezért még középtávon sem képes 5–10%-nál magasabb termelési és fogyasztási arányt elérni. Annál is inkább, mert a modern agrártermelés másik fő és piaci versenyképességre törekvő irányzata, az integrált termelés is minden tekintetben megfelel az élelmiszerbiztonság követelményeinek és az ökotermeléshez hasonlóan, minden termelési fázisban ellenőrzött termelési irányt jelent, tehát az adott időpontban rendelkezésre álló tudományos ismeretek szerint megfelelő élelmiszerbiztonsági garanciával rendelkezik.

Az ökológiai gazdálkodás nem a hagyományos termelés továbbélését jelenti, hanem egy új termelési irányt képvisel. Mert igaz az, hogy az ökotermelés a hagyományos termelés elveinek megőrzése érdekében, az iparszerűség tagadásaként jött létre, de ma annak is a XXI. század termelékenységégi, piaci és

higiéniai követelményeinek kell megfelelnie. Európában az „állatjóléti”, környezet- és természetvédelmi, higiéniai követelmények következetes érvényesítése kikényszerít bizonyos közeledést a különböző termelési irányzatok között.

Az elmúlt évtizedek tapasztalatai lehetőséget nyújtanak arra, hogy az ökotermesztés szerepét, jelentőségét reálisan tudjuk értékelni. Külön figyelmet érdemelnek a következők:

— Az ökotermékek piaca folyamatosan bővülő, de nem korlátlan piac.

— Az ökotermékek piacán éppen olyan éles verseny van, mint a hagyományos termékek piacán és azon csak az tud helytállni, aki az ökotermékeket, az elvárt minőség mellett a legkisebb költséggel tudja előállítani.

— Az előzőekből adódóan az ökotermelés nem kisüzemi termelési mód, mert a piac viszonylag olcsó, homogén minőségű és nagy tömegű termékeket igényel. Ezért az ökotermékek piaci versenyképességét a termelési méret (üzemméret), a termelés technikai-technológiai színvonala és a termelési integrációk léte, a termékpiacok szervezetsége alapvetően befolyásolja. Ezt igazolja az is, hogy a világon, de Nyugat-Európában és hazánkban is az ökotermelésre átváltó gazdaságok átlagos területe meghaladja az összes gazdaság átlagát. Az ökológiai gazdálkodást folytató gazdaságok átlagos területe Ausztráliában 7000 ha, Argentínában és Uruguayban több mint 1500 ha, az EU-15-ben megközelíti a 40 hektárt (az összes gazdaság átlaga 18,5 ha), Magyarországon 90 ha-t (összes gazdaság átlaga 7-8 ha).

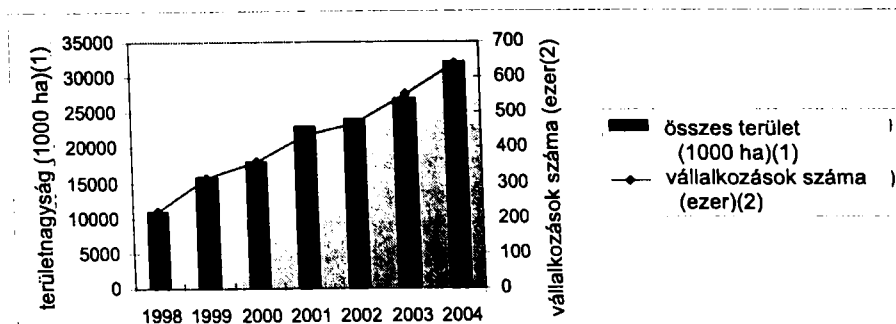
— Az ökotermelés nem a hagyományos termelésben helytállni nem képes szakképzetlen gazdálkodók termelési módja, mert az ökogazdálkodás átlagosan magasabb felkészültséget, szervezetséget, gondosságot igényel, hiszen a kemikáliák felhasználásának korlátozása miatt kisebb a lehetőség a technológiai hibák korrigálására, illetve a természeti károk (rovarfertőzés, állatbetegségek) elhárítására.

— Az ökotermékek forgalmát egy társadalom életszínvonala és környezet-tudatossága együttesen határozza meg. Ezért az életszínvonal növekedésével az ökotermékek keresletének növekedése várható.

Az ökológiai gazdálkodás fejlődése, jelentősége

2004-ben a Földön 31,5 millió hektáron, a mezőgazdasági terület kb. 1%-án folyt ökológiai gazdálkodás (1. ábra). Az ökológiai gazdálkodásba vont terület 27,3%-a szántó, 9,8%-a ültetvény, 63,4% pedig legelő, gyepek (1. táblázat). Vannak elsősorban exportra termelő országok és kontinensek pl. Ausztrália (12 millió ha), Dél-Amerika (kb. 6,5 millió ha), Argentína (2,8 millió ha), Kelet-Európa, és vannak a viszonylag jelentős termelés mellett is a fogyasztói igényeket csak jelentős importtal kielégítő országok, régiók (pl. USA, Nyugat-Európa, Svájc, Németország stb.). A világon az ökotermékek aránya az élelmiszerfogyasztásban nem éri el a 0,1%-ot, az Európai Unió átlagában 1–2% között mozog.

1. ábra: Ökológiai termelést folytató gazdaságok számának és termőterületének alakulása a Földön

Gyarmati (2007) adatai alapján

Fig. 1.: The number and cultivation area of organic farms in the world size of all cultivated area (1000 ha)(1), number of enterprises (thousand)(2)

1. táblázat

Ökológiai termelésre használt területek a világon (2004) (Járosi, 2006)

	Terület, millió ha(1)	Megoszlás, %(2)	
Mindösszesen(3)	31,5	100,0	
ebből(4)	16,5	52,4	
ellenőrzött*(5)			
minősített**(6)	15,0	47,6	100,0
Minősítettből(7)			
szántó(8)	4,1	13,0	27,3
ültetvény(9)	1,4	4,4	9,3
legelő(10)	9,5	30,2	63,4

Megjegyzés: * ellenőrzött, de nem minősített terület(5); ** ellenőrzött és minősített terület(6)

Table 1.: Areas used for organic production in the world (2004) (Járosi, 2006)
area, million hectare(1), share, %(2), altogether(3), from this(4), controlled, but not qualified(5), controlled and qualified(6), from controlled and qualified(7), arable land(8), orchard and vineyard(9), grassland(10)

Az Európai Unióban 2003-ban a mezőgazdasági terület kb. 3,6%-án, 5,7 millió hektáron (2004-ben 6,5 millió hektáron), 149 ezer gazdaságban, a gazdaságok 1%-ában folyt ökológiai gazdálkodás. Az ökológiai gazdálkodásba vont terület 61%-át gyepek és takarmánytermő terület alkotta. Az ökológiai állattartás keretében tartják (állategységben számolva) az állatállomány 2,3%-át, a tehénállomány 2,5%-át, a juhállomány 2,4%-át, a sertésállomány 0,4%-át és a baromfiállomány elenyésző részét.

A nemzetközi adatok azt igazolják, hogy a gazdaságok a nagyobb jövedelem megszerzése, illetve természeti hátrányaik ellensúlyozására, az ökotermesztéshez kötődő támogatások elnyerése érdekében választják ezt a termelési módot. Az ökotermelésre való áttérést megkönnyíti, ha az minél kisebb technológiai változtatással jár. Ezt könnyű volt megtenni Ausztrália (12 millió ha) Argentína (kb. 3 millió ha) intenzíven sohasem kezelt legelőin, vagy az Európai Unió eddig is extenzíven hasznosított hegyi legelőin. Ezzel is magyaráz-

ható, hogy az EU ökotermelésbe vont állatállományának döntő többsége a legelőn tartott kérődző állatok (szarvasmarha, juh) teszik ki és elenyésző az ökoállattartásba vont sertés- és baromfiállomány aránya.

Akár a világ, akár pedig a fejlett országok adatait nézzük, az ökotermelést legtöbb esetben — Ausztriában, Svájcban az ökotermelésbe vont területek aránya meghaladta a mezőgazdasági terület 10%-át, Finnországban, Svédországban, Dániában az 5%-át — egy olyan gyorsan bővülő termelési irányzatnak tekinthetjük, amely az évi 10%-ot meghaladó fejlődési ütemével tényleges fogyasztói igényeket elégít ki, ezért azzal komolyan kell foglalkozni. Szakmai szempontból rendkívül fontos, hogy végleg lezárjuk az ökotermesztés jelentőségével kapcsolatos vitákat, és ezt a termelési irányzatot tényleges szerepének megfelelően kezeljük, de elutasítsuk azokat az egyoldalú állításokat, amelyek az ökotermesztést egyetlen elfogadható termelési irányzatként tüntetik fel.

Magyarországon az ökotermelés szervezett módon 1983-ban a Biokultúra Országos Klub megszervezésével kezdődött el, majd pedig a Biokultúra Egyesület szervezésében, irányításával folyt. A fejlődés 1999-től a Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program és az ökotermesztést szabályozó rendeletek megalkotása után gyorsult fel és 2005-ben már 1935 vállalkozás 128 575 ha területen, az ország mezőgazdasági területének kb. 2,1%-án, a szántóterületnek pedig kb. 1,1%-án foglalkozott ökotermesztéssel (2. táblázat). Hazánkban is az ökotermelésbe bevont gyepterületek nagysága, aránya növekszik a leggyorsabban (2. ábra).

1. táblázat

Ökológiai ellenőrzés alatt levő vállalkozások számának és területének alakulása Magyarországon

Megnevezés(1)	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.
Ellenőrzött vállalkozások(2)	401	475	762	1119	1517	1775	1837	1935
Mezőgazdasági termelők(3)	330	333	495	764	1117	1272	1610	1551
Méhészek(4)	49	76	165	207	193	177	—	—
Feldolgozók(5)	17	25	41	67	100	215	160	301
Kereskedelmi egységek(6)	2	36	54	72	92	53	67	76
Importálók(7)	0	1	1	1	5	47	—	7
Ellenőrzött terület, ha(8)	22501	35979	53649	79178	103700	116535	133009	128575
Szántó, ha(9)	15043	19160	31628	44402	50887	56662	65428	53945
Ültetvény, ha(10)	788	1216	982	1153	1494	2351	2554	2587
Gyep, ha(11)	6670	15603	20641	30304	42644	49094	60267	66698
Egyéb, ha(12)	—	—	398	3319	8675	8428	4440	5345
Szántó/ültetvény, %(13)	70,4	56,6	60,8	57,5	50,5	50,6	51,1	44,0

(Forrás: Jelentés, 2003; 2005)

Table 2.: Number and cultivated land of ecologically controlled companies

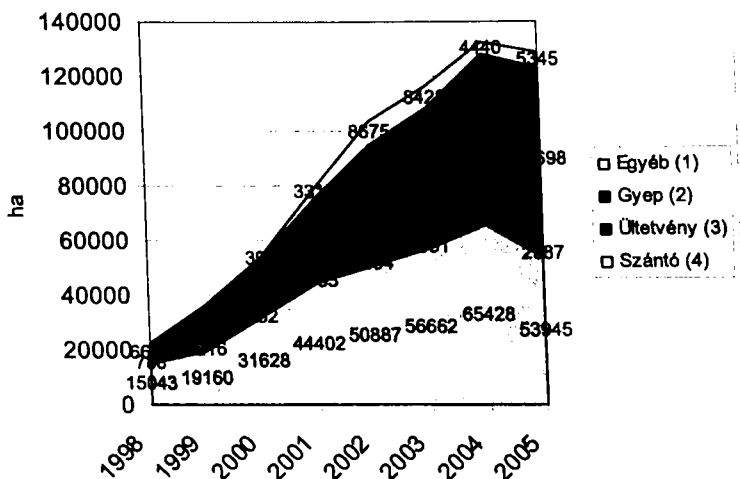
title(1), controlled enterprises(2), agricultural producers(3), apiarists(4), processors(5), commercial units(6), importers(7), controlled area(8), arable(9), orchard and vineyard(10), grassland(11), other(12) arable/orchard and vineyard, %(13)

Az ökotermelésnek a termelésben és az exportban betöltött aránya értékben nem éri el az 1%-ot, fogyasztásban pedig a 0,1%-ot. Ez azzal magyarázható, hogy megfelelő belső piac hiányában, az ökotermékek 90%-a közvetlenül, vagy feldolgozás után közvetve, a külső piacokra kerül. Ennek egyaránt oka a

belső szervezetlen piac és a hazai lakosság alacsony életszínvonalából adódó rendkívül erős árérzékenysége.

A magyar ökogazdaságok szerkezete erősen kétszintű. A gazdaságok egy része rosszul felszerelt kisgazdaság, amelyeknek az önellátásban és a helyi piacokon van szerepük. Főleg a zöldség- és gyümölcs-, valamint a baromfihús-, tojás- és tejtermelésben töltenek be fontos szerepet. A gazdaságok másik része kimondottan nagy gazdaság, amelyek a jól gépesíthető ágazatokat (gabonafélék, olajnövények, magyar szürke tenyészetek, juhtenyésztés stb.) karolják fel és az árutermelés, az export árualap döntő többségét adják.

2. ábra: Az ökotermelésben használt terület művelési ágankénti megoszlása Magyarországon

(FVM jelentések adatai alapján)

Fig. 2.: Cultivated areas in each land-use category in Hungary other (1), grassland (2), orchard and vineyard (3), arable (4)

A hazai ökológiai gazdálkodás legnagyobb területi méretét 2004-ben érte el, azt követően mind a mezőgazdasági termelők száma, mind pedig a termőterület nagysága csökkent. Ennek alapvető oka az, hogy a piaci verseny növekedése miatt a megtermelt ökotermékeknek mind a belpiaci, mind pedig a külpaci elhelyezése egyre nehezebbé vált és így egyre alacsonyabb áron lehetett csak a termékeket eladni, illetve gyakran szokvány terméként kellett az ökotermékeket is értékesíteni, ami a termelést gyakran veszteségessé tette. A vetésszerkezetben meghatározó aránnyal szerepelnek a gabonafélék (kb. 50%), az olajnövények (kb. 18%), valamint a takarmánynövények (kb. 28%-kal). A hüvelyesek és a zöldségfélék területi részesedése az országos átlagnak megfelelő. A megtermelt termékek több, mint 70%-át a gabonafélék (sorrendben búza, kukorica, tönkölybúza, őszi árpa, köles stb.) teszi ki, abból közel 20%-kal részesednek az olajnövények (sorrendben a napraforgó, az olajtök,

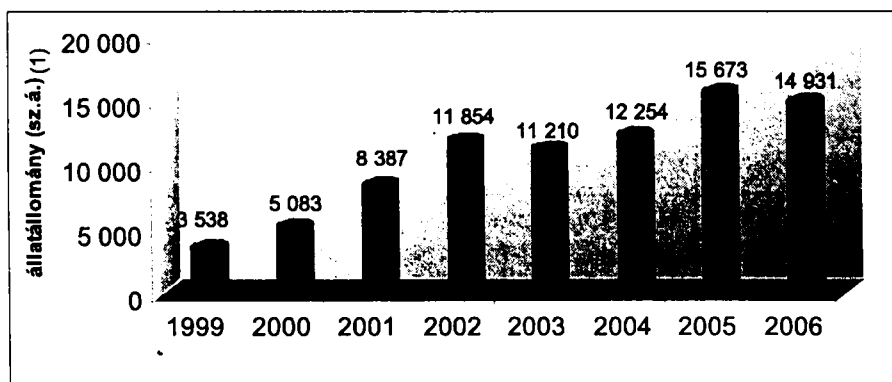
repce és szója). Ezen kívül még a zöldségnövények esetében a megtermelt csemegekukorica és sárgarépa mennyisége kiemelkedő.

A magyar ökotermékek több mint 70%-át feldolgozás nélkül, nyerste-mékként értékesítik a külföldi piacokon, kb. 20%-ot tesz ki a feldolgozott, illetve állati termékformájában történő értékesítés.

Ökológiai állattartás

Az ökológiai gazdálkodás filozófiája szerint egy ökogazdaság olyan zárt egység, amelyben az anyag- és energiaáramlás a természeti ökoszisztémákhoz hasonlóan, a növénytermesztés és az állattenyésztés szerves kapcsolatán keresztül valósul meg. Tehát mezőgazdasági termelés állattenyésztés nélkül — amelynek ebben a modellben elsődleges növényi tápanyag pótló szerepe van — elképzelhetetlen. A termelési technika-technológia fejlődésével és a mezőgazdasági termelés szükségszerű szakosodásával ez az üzemben belüli kapcsolat — a többi gazdálkodási módhoz hasonlóan — többnyire tarthatatlanná vált, ami a trágyázás terén azért komoly nehézségeket okoz. Ezért a növénytermesztés és állattenyésztés szétválása világszerte végbement és a növénytermesztésre szakosodott gazdaságok, ökoállattenyésztést is folytató, többnyire vegyes szerkezetű gazdaságoktól vásárolják a trágyát, vagy más módon, ásványi trágyákkal, komposzt trágyákkal, zöldtrágyával, stb. próbálják növényi tápanyag utánpótlásukat megoldani.

3. ábra: Az öko-állatállomány alakulása

Gyarmati (2007) adatai alapján

Fig. 3.: Pattern of organic livestock changes
livestock units(1)

Hazánkban is csak 148 gazdaság, az ökogazdálkodást folytató gazdaságok 11,8%-a foglalkozik állattenyésztéssel. Az állattartás mérete 14 931 számosállat, ami a magyar állatállomány 1,2%-a (3. ábra). Az ökológiai módon tartott állatok a szarvasmarha-állomány 2%-át, a juhállomány 1,8%-át, a sertésállomány 0,14%-át, a baromfiállománynak pedig csupán körülbelül 0,1%-át teszi ki. Az ökoállattartásban lévő állatállományból az elsődlegesen tömegtakarmányt

fogyasztó állatok (szarvasmarha, juh, kecske, ló, bivaly) alkotják az összes állomány 94,9%-át és ezen belül is a szarvasmarha és a juh 88%-kal részesedik. Az ökotermesztésben tartott állatállomány szerkezete tehát erősen eltér a magyar állattenyésztésnek az abrakfogyasztók túlsúlyát mutató szerkezetétől, illetve a szélsőségesen abrakfogyasztók elhanyagolható aránya a jellemző. A hazai ökoállattartás szerkezete viszont hasonlít a nemzetközi adatokhoz, ahol szintén a tömegtakarmányt fogyasztó, legelőre alapozott állattartás túlsúlya figyelhető meg. Az ökoállattartás fejlődése is, az ökotermelésbe vont területek 2005. évi csökkenése után 2006-ban megállt (3. táblázat).

2. táblázat

Az ökológiai állattartás évenkénti változása (1999–2006)

Megnevezés(1)	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2006., %	Magyarország állatállományának %-ában(2)
Szarvasmarha(3)	2291	3483	6181	8862	7503	8419	12113	11453	76,7%	2,00%
Bivaly(4)	2	6	124	70	289	327	348	345	2,3%	—
Ló(5)	20	221	281	677	341	247	210	387	2,6%	—
Szamar(6)	2	14	2		13	35	19	21	0,1%	—
Gímszarvas(7)							23		—	—
Juh(8)	1054	910	1292	1609	2273	2122	2088	1677	11,3%	1,80%
Kecske(9)	27	65	86	147	261	253	201	284	1,9%	—
Sertés(10)	35	255	225	327	445	704	527	656	4,4%	0,14%
Baromfi(11)	107	129	196	162	85	147	144	108	0,7%	0,10%
Összesen(12)	3538	5083	8387	11854	11210	12254	15673	14931	100%	1,20%
Az összesen évenkénti változása, %(13)		43,74	64,97	41,35	-5,44	9,31	27,90	-0,05	—	—
Állattartó gazdaságok száma(14)	61	60	72	83	137	138	139	148	—	—
Sz. állat/gazdaság(15)	58	84,7	116,5	142,8	81,8	88,8	112,8	100,89	—	—

(Forrás: Biokontroll Hungária jelentései)

Table 3.: Yearly change in organic stock farming (1999–2006)

title(1), share of Hungarian livestock, %(2), cattle(3), buffalo(4), horse(5), donkey(6), red deer(7), sheep(8), goat(9), pigs(10), poultry(11), total(12), yearly change in total, %(13), number of stock keeping farms(14), livestock units/farm(15)

Az ökotermesztésben tartott állatok száma az ökotermesztésbe vont területekhez képest rendkívül alacsony. Ezt jól mutatja az, hogy 1 ha ökotermesztésbe vont területre csupán 0,12 szarvasmarha és 0,2 juh jut. Ebből megállapítható, hogy akár a magyar mezőgazdaság egészében, az ökotermesztésben sem kielégítő az állattenyésztés aránya. Az ökoállattartásban előállított termékek mennyiségéről nincsenek pontos statisztikai adatok. A legutolsó, rendelkezésre álló, 2003-as adatok szerint az ökotermesztésben előállított állati termékekben (összesen 681 t) a bárányhús, tehéntej és tejszín, tojás, méz, marha- és borjúhús, baromfi- és sertéshús jelenti a legnagyobb tételt. A kivételben a

méz, tojás és a különféle húsfélék a meghatározóak. A rendelkezésre álló adatok azt tükrözik, hogy a megtermelt állati termékek export aránya kb. 72%-ról 40%-ra esett vissza, így azok döntő többségét a hazai piacon kell elhelyezni. Az állati eredetű öko-termékek exportja, mind a magyar agrárexporton, mind pedig az öko-termékek exportján belül nem számottevő.

Az öko-termesztés kezdetekor, amikor a termelők önellátásra vagy közvetlen értékesítésre termeltek, később pedig, amikor a különböző ökoszövetségek zárt üzletlánc hálózatában terjesztették a termékeiket, természetes volt, hogy nemcsak a hagyományos termelési módhoz hasonlóan termeltek, de elsősorban az adott térségben már tradicionális fajtákat tenyésztették, illetve termesztették. Az öko-termelési piaci orientációjának erősödésével és főleg a nagy élelmiszer üzletláncok belépésével ezek a fajták (kisebb hozam, a korszerű táplálkozás követelményeitől eltérő minőség) már egyre kevésbé tudták kielégíteni a piaci követelményeket. Ebből adódóan a korszerűen felszerelt, piacorientált öko-termesztők már korszerű, nagy hozamú fajtákat alkalmaznak, így a hagyományos fajták szerepe fokozatosan háttérbe szorult. Azokhoz elsősorban az önellátásra, illetve a helyi, esetleg regionális piacokra termelő kisebb gazdaságok ragaszkodnak, ahol egy-egy hagyományos fajtahoz kötődő nosztalgia termeti meg a termelés indokát, illetve a könnyebb piaci értékesítés lehetőségét.

A magyar öko-állattartás szemléletében még kiemelt hangsúllyal szerepel az őshonos fajták megőrzése és az ezekhez kapcsolódó szélsőségesen extenzív tartási formák alkalmazása. Amint az export adatok tükrözik, a piac elvárásaival nincs összhangban ez a törekvés. Az elmúlt évtizedben az öko-termékek világpiaci terméké váltak, ahol az európai termelőknek ausztráliai, dél-amerikai, kínai, thaiföldi, ukrainai termékekkel kell felvenniük a versenyt. Mivel az európai termelés költségei magasabbak, egyetlen versenylőnyt a termékek jobb, garantált minősége és a termékek magasabb feldolgozási foka jelentheti. Az exporttermelésre berendezkedett, viszonylag olcsón termelő országok növekvő termékínálata eredményezte azt, hogy 2004-ben mind az EU-ban, mind pedig Magyarországon az öko-termesztés területi növekedése megállt, sőt azóta kismértékben csökkent is az ökológiai gazdaságok száma, illetve az öko-termesztésbe vont terület nagysága.

A magyar ökológiai termékek nem tudtak tartós piaci szerepet kivívni. A nyerstermékként értékesített gabonafélék, olajosmagvak, takarmányok elsősorban hiánypótló szerepet töltenek be, illetve a feldolgozók könnyen helyettesíthető nyersanyagát képezik. Ebből adódik, hogy jobb termésű években, illetve a konkurencia kedvezőbb ajánlata esetén könnyen kikerülnek a piacról. A magyar öko-termelés viszonylag drága, hektikusak a hozamok, az évenként szélsőségesen ingadozó kínálat és a nyersanyag nem viseli el a magas szállítási költségeket. Ezért veszítjük el az angol, francia, dán, holland piacot és piacaink főleg a közeli hagyományos fogadóterületekre, a német nyelvterületű országokra, Németországra, Svájcra, Ausztriára szűkülnek le. Ezek a piacok az átlagosnál nagyobb figyelmet fordítanak a minőségre és ez számunkra, a fejlődő országok növekvő konkurenciájával szemben, bizonyos védelmet, piaci biztonságot nyújt.

Záró gondolatok

A magyar ökológiai termelés helyzete alapvetően megfelel a magyar agrártermelés helyzetének. A néhány évig tartó gyors fejlődés után, a nemzetközi verseny fokozódása és a mérsékelt hazai kereslet miatt, a fejlődése megtorpant. A termelési szerkezetet a növénytermelés túlsúlya jellemzi, amelyben a hagyományos magyar agrártermékek, a gabonafélék (főleg kukorica és búza), az olajnövények (főleg napraforgó és az olajtök) és a takarmányfélék szerepe a kiemelkedő. Sem a kertészeti termékek, sem pedig az állati termékek súlya nem jelentős. A kertészeti termékek közül a hagyományos magyar exporttermékké vált csemegekukorica bír a legnagyobb jelentőséggel. Az ökoállattenyésztés erősen extenzív jellegű, sokkal inkább a tradíciók felé forduló, nem piacorientált, így piaca csak a hazai keresletre szűkül le. A hazai piac kicsi, szervezetlen és sok tekintetben megbízhatatlan.

A külpiacokon a magyar ökotermékeknek nincsen számottevő jelentősége, elsősorban hiánypótló, választékbővítő szerepe van. A feldolgozatlan, nyers termékek főleg a nyugati feldolgozók nyersanyagát, vagy a szintén nyugati ökoállattartók takarmányszükségletét biztosítják. Ezek azonban könnyen helyettesíthetők más fejlődő országokból, jóval olcsóbb termékekkel és így csak a közeli, nagyobb minőségi követelményeket támaztó piacokon tudta a helyzetét stabilizálni. A magyar ökoexport számára rendkívül hátrányos, hogy hiányzik a megfelelő logisztikai háttér (tárolók, hűtőházak) és a megfelelő feldolgozó kapacitás és így a kínálat, a piaci jelenlét nem folyamatos, főleg a termelési időszakhoz kötött. Jó termésű években a termékeket csak nyomott áron, sokszor csak szokvány termékként tudják értékesíteni, míg más esetekben a keresletet nem tudják kielégíteni. Az ún. hungarikumokhoz kötött reményeket a piac nem igazolja vissza, ami elsősorban állati ökotermékek esetében látszik. A magyar terméknek számító tönkölybúza és kukoricavetőmag is csak addig volt jelentős, amíg a nyugati termelők rá nem álltak a termelésére. A nagyobb gazdasági erejű, korszerűbb technológiát alkalmazó és korszerűbb fajtaszerkezetű nyugat-európai állattenyésztéssel a hazai ökoállattartás — ahogy állattenyésztésünk egésze — nem versenyképes. A nyugati termelők technológiai szintje, a hazai extenzív tartással szemben, egy félintenzív technológiának felel meg.

A hazai ökológiai termelés szervezethegében, piaci orientációjában, logisztikai háttérében, a feldolgozás színvonalában marad el a kor követelményeitől, és fejlődése is csak ennek megváltoztatásától várható, mert csak így tud megfelelni a hazai áruházláncokban történő forgalmazás és a külpiac követelményeinek.

IRODALOM

- Buday-Sántha, A.(1995): Agrárfejlődés-biogazdálkodás és integrált termelés. Környezet és Fejlődés, VI/5-6.
- Buday-Sántha, A.(1996): Környezetgazdálkodás. Részletes rész. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- Buday-Sántha, A.(2007): Realitás vagy illúzió (Az ökotermelés szerepe az agrártermelésben). Magyar Tudomány, 167. 4.
- Gyamat, G.(2007): Az ökológiai gazdálkodás szabályozása és szerepe, jelentősége az agrártermelésben. Doktori disszertáció. Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola, Pécs, 87.

- Járosi, É.Zs.(2006): Az ökológiai gazdálkodás jelenlegi helyzete és jövőbeni perspektívái Európában és Európán kívül. In: *Takácsné György, K.* (szerk.): Növényvédőszer-használat csökkentés gazdasági hatásai. Szent István Egyetem, Gödöllő
- Jelentés az agrárgazdaság helyzetéről(2003; 2005): Földművelési és Vidékfejlesztési Minisztérium. Budapest, 2004; 2006
- Jelentés Biokontroll Hungaria cit.: *Gyarmati, G.*(2007): Az ökológiai gazdálkodás szabályozása és szerepe, jelentősége az agrártermelésben. Doktori disszertáció. Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola, Pécs, 87.

Érkezett: 2007. augusztus
Szerző címe: Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar
Author's address: University of Pécs, Faculty of Business and Economics
H-7622 Pécs, Rákóczi út 80.
bach@ktk.pte.hu